Evaluering af skilsmissegrupper i Ballerup familie-hus

Juni 2018

Evaluering af skilsmissegrupper i Ballerup familiehus

Om Oxford Research

Knowledge for a better society

Oxford Research er en specialiseret videnvirksomhed med fokus på velfærdsområderne og erhvervs- og regionaludvikling.

Oxford Research gennemfører skræddersyede analyser, implementeringsevalueringer og effektevalueringer for offentlige myndigheder, fonde og organisationer i civilsamfundet. Vi rådgiver også om strategiudvikling, faciliterer udviklingsprocesser og formidler vores viden på undervisningsforløb og seminarer. Vi kombinerer akademisk fordybelse, strategisk forståelse og god kommunikation – på den måde skaber vi anvendelsesorienteret viden, der kan gøre en forskel.

Oxford Research er grundlagt i 1995 og har selskaber i Danmark, Norge, Sverige og Finland. Oxford Research er en del af Oxford Gruppen.

Oxford Research A/S
Falkoner Alle 20, 4.
2000 Frederiksberg C
Danmark
(+45) 33 69 13 69
office@oxfordresearch.dk
www.oxfordresearch.dk

Indholdsfortegnelse

1. Indledning 1
   1.1 Evalueringens formål 1
2. Implementering af indsatsen 3
   2.1 Rekruttering 4
   2.2 Gruppeledernes motivation og kompetencer 5
   2.3 De fysiske rammer for forløbet 7
   2.4 Deltagerne i gruppeforløbene 8
   2.5 Gruppesammensætning og -dynamik 9
3. Virkninger af forløbene 12
   3.1 Oplevelse af forløbet 12
   3.2 Intermediære outcomes 13
      3.2.1 Større bevidsthed om børnene 13
      3.2.2 Fokus på kommunikation og nedtrapning af konflikt 14
      3.2.3 Lavere konflikt- og stressniveau, men ikke umiddelbart et styrket samarbejde 15
   3.3 End-outcomes – børnenes trivsel 16

1. Indledning

Nærværende rapport omhandler evalueringen af indsatsen skilsmissegrupper, som er gennemført i Ballerup familiehus. Ballerup Kommune har i perioden 2016-2018 gennemført en ny indsats målrettet børn i alderen 0-5 år og deres forældre, som befinder sig i en konfliktfuld skilsmisse. Indsatsen har til formål at forebygge negativ og manglende trivsel hos skilsmissebørn i daginstitutionsalderen.

Indsatsen er inspireret af en hollandsk model og består af et gruppeforløb for henholdsvis børn og forældre. Gruppeforløbene er opbygget af 6 gruppemøder med 6-8 deltagere.

- **Forældregrupper**: Forældre med børn i alderen 0-5 år. Har til formål at hjælpe forældre til at flytte fokus over på barnets behov frem for egne konflikter og eventuelt sårede følelser.
- **Børnegrupper**: Børn i alderen 3-5 år, hvis forældre går igennem en konfliktfuld skilsmisse. Har til formål at hjælpe børn med at forstå deres nye livssituation og forstå deres følelser.

1.1 EVALUERINGENS FORMÅL

Formålet med evalueringen har været at oplyse om, hvordan skilsmissegrupperne er implementeret, og hvilken virkning indsatsen har haft på brugerniveau – både for forældre og børn.

Evalueringen er opbygget omkring en forandringsteori for virkning på brugerniveau, som er illustreret nedenfor.

Figur 1: Forandringsteori

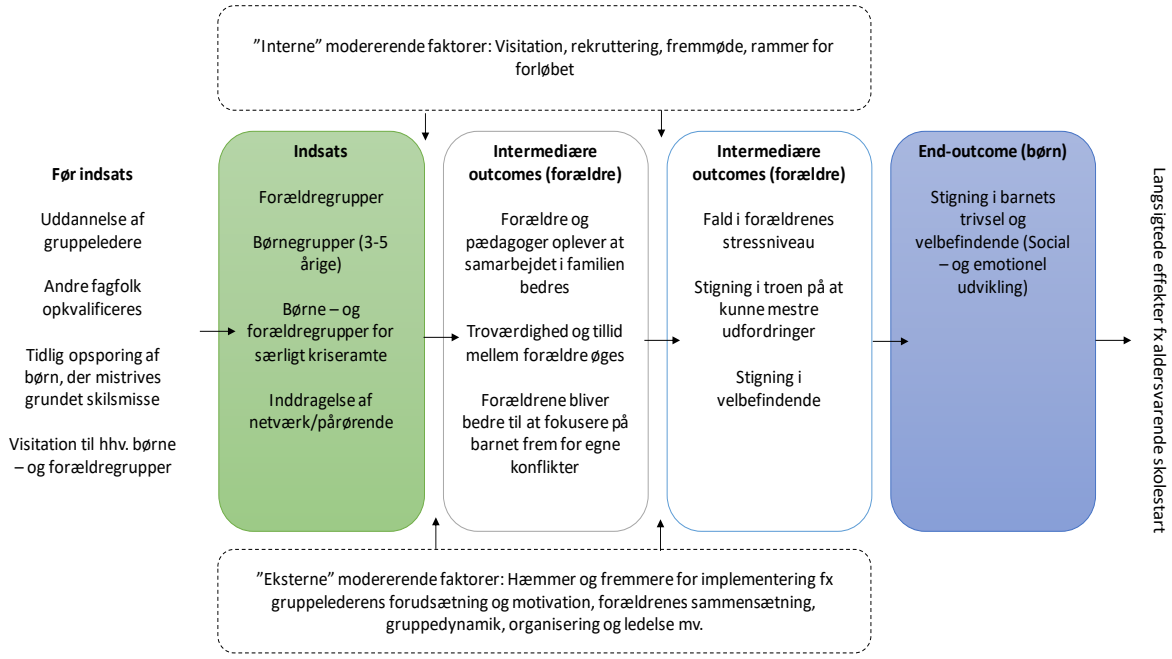

Evalueringsdesignet havde oprindelig en før- og eftermåling for børn og forældre som en central datakilde til vurdering af virkningen. Det har dog ikke vist sig muligt, da der på grund af rekrutteringsvanskeligheder kun er afholdt to gruppeforløb.

Designet blev ændret til et mere kvalitativt design, da det stod klart, at der ikke ville blive oprettet flere hold. Denne evaluering bygger primært på kvalitative datakilder i form af interviews og observation i forbindelse med særligt det sidste gruppeforløb.

Det samlede datagrundlag for evalueringen er:

- Spørgeskema til gruppeledere i starten af projektet
- To fokusgruppeinterviews med projektledere – ved projektets start og afslutning
- FIT-målinger efter et udsnit af gruppegangene (kun session rating scale)
- Observation af børnegruppen
- Observation af videooptagelser af forældregruppen, hvor alene mødre deltog. Blandt andet fra deltagernes evaluering i gruppen.
- Tre interviews med forældre – to fra mødregruppen og en fra den blandede gruppe
- Et interview med et barn
- Et interview med gruppeleder af forældregruppen
- Et interview med gruppeleder af børnegruppen
- Gruppeleders noter fra mundtlig evaluering af første gruppeforløb

I denne evaluering beskriver og analyserer vi først implementeringen af forløbene, herunder de forskellige faktorer, som er med til at hæmme og fremme indsats og virkning. Dernæst fremstilles evalueringens fund om resultater (intermediære og end-outcomes).

2. Implementering af indsatsen

Projektet er ikke blevet implementeret som håbet. Det skyldes først og fremmest, at det ikke har været muligt at rekruttere deltagere til forløbene.

Der er gennemført to forløb: Et med fem par og to enlige i foråret 2017 og et med seks enlige (mødre) i foråret 2018. I det første forløb var der 11 børn, og i det andet var der fem børn. Børnene var i alderen 3-9 år. Aldersgruppen for børn var oprindelig til og med fem år, men også børnenes ældres søskende blev tilbudt at deltage, hvilket er grunden til, at der var en med på ni år.

Den første gruppe blev altså gennemført nogenlunde, som det var planlagt, mens den anden gruppe var noget anderledes, idet den kun bestod af enlige.

Indhold i forældregrupperne

I forældregrupperne laver de forskellige øvelser og dialog. Det meste foregår i gruppen, hvor de to gruppeledere styrer snakken og bringer de forskellige emner i spil, mens meget af dialogen foregår mellem deltagerne i gruppen. Den øvelse, som fremhæves mest er en rollespilsøvelse, hvor forældrene skiftes til at spille børn og sidde på en lille stol i midten. De andre forældre skal så hhv. råbe til hinanden, hviske til børnene, og råbe mens den anden ikke svarer igen.

Indhold i børnegrupperne

Børnegrupperne har været struktureret efter en legende tilgang. De har brugt et tema om superhelt som ramme, hvor hvert barn skulle vælge en superhelt, som de havde noget tilfælles med eller gerne ville være mere som. De har så tegnet sig selv som den superhelt, lavet bevægelser og lyde til og lavet en lille optræden for forældrene om det. Aktiviteterne har været tilrettelagt så de skiftevis har arbejdet med low arousal og high arousal. De har blandt andet arbejdet med at styrke børnenes selvtillid, mod og evne til at se hinanden.

I den første gruppe var der også indlagt samtaleaktiviteter, hvilket fungerede for de store børn (især piger på 7-8 år), men det har ikke fungeret i den anden gruppe, hvor børnene var yngre.

I det første forløb var der sideløbende individuelle samtaler med den enkelte (eks)familie, da det blev vurderet nødvendigt at arbejde med parrene hver for sig. Da grupperne er forankret i Ballerup Familiehus, som yder behovsbestemt familierådgivning, så var det muligt at tilbyde denne mulighed. Denne fleksibilitet vurderes at være til gavn for indsatsen, og det kan derfor anbefales at tilbyde denne fleksibilitet ved en implementering af kurserne andre steder.

Det var meningen, at der skulle afholdes to slags forløb – et for skilsmissefamilier med et højt konfliktniveau og et for almindelige skilsmissefamilier. Denne opdeling blev dog droppet, da det ikke lykkedes at rekruttere nok deltagere til, at det var meningsfuldt med flere hold.

I dette afsnit beskrives forskellige betydende faktorer for implementeringen, og hvad der har hæmmet og fremmet implementeringen. De følgende afsnit beskriver rekrutteringen til skilsmissegrupperne, gruppeledernes uddannelse, motivation og kompetencer samt rammerne for forløbet.

2.1 REKRUTTERING

Rekrutteringen til skilsmissegrupperne har vist sig at være en væsentlig udfordring i implementeringen af indsatsen. Projektlederne beskriver, at det først og fremmest har været svært at opspore familier, som passer til indsatsens målgruppe, og dernæst at motivere disse til at deltage.

Familiehusets tilgang til rekruttering har primært været at etablere et samarbejde med kommunens daginstitutioner, så disse kunne bidrage til en tidlig opsporing af børn, som mistrives grundet skilsmisse. Medarbejdere fra familiehuset har besøgt kommunens daginstitutioner og holdt oplæg om projektet samt fulgt op med månedlige opringninger. Trods disse initiativer er erfaringen, at daginstitutionerne kun har givet få tilbagemeldinger. Ligeledes har familiehuset samarbejdet med kommunale sagsbehandlere, forebyggende socialrådgivere samt sundhedspleje til at opspore børn fra 0-1 år. Der er også indrykket annoncer i de lokale aviser.

Tilgangen med at bruge pædagoger til at rekruttere har ikke fungeret. Projektgruppen har brugt meget tid på det, og der er kun fundet en deltager ad den vej. Pædagogerne er altså ikke lykkes med rekrutteringsopgaven. Projektlederne vurderer, at aldersgrænsen af børn på 5 år har været en udfordring, der har begrænset andelen af mulige familier. Ligeledes er en barriere, at pædagogerne er utrygge ved at tage fat i forældre, som de vurderer, har de problemer, som indsatsen lægger op til at arbejde med, da de ikke ønsker at snage eller blande sig. Projektlederne peger derfor på, at man skal blive bedre til at klæde pædagogerne på til at tage sådanne samtaler med forældre, og at fokus heri skal være, at man gerne må blande sig i børns trivsel.

Deltagerne på de to hold er primært fundet via sagsbehandlere, som kender familierne. Det har dog ikke stået mål med forventningerne, da projektgruppen på forhånd havde fået indtryk af, at der ville være mange flere deltagere herfra. Sagsbehandlerne havde dog måske ikke forstået, at målgruppen var så snæver.

En anden problematik er, at det har været svært at motivere målgruppen til at deltage i skilsmissegrupperne og erfaringen er, at målgruppen, herunder særligt fædrene, er tilbøjelige til ikke at ville deltage. Det har således vist sig at være svært at overtale begge forældre om at deltage, hvorfor en af de to skilsmissegrupper alene bestod af mødre. Det har været nemmere at overbevise forældrene om at deltagelse kunne være en god ide, når de har talt om forløbet med en de allerede kender og har tillid til.

I denne henseende peger projektlederne på, at det skyldes, at forældrene ikke har lyst til at dele personlige og grænseoverskridende oplevelser med en gruppe samtidig med, at nogle har været udfordret i forhold til at få det til at gå op logistisk.

Generelt er oplevelsen, at rekrutteringen er mest udbytterig, når den tager afsæt i børnenes (manglende) trivsel. De forældre, som har sagt ja til at deltage, beskriver, at det er af hensyn til deres børns trivsel, ligesom gruppelederne forklarer, at det er den primære årsag til, at forældre vælger at deltage:

"Det har været, at de er i et udgangspunkt, hvor de er i en meget svær situation. Primært har det været, at det går ud over børnene, at børnene lider. Det tror jeg, er den primære motivationsfaktor. Det er også det, der bringer fædrene til at sige ja. Også dem i denne gruppe, hvor nogle har været meget tætte på at sige ja" (Gruppeleder)

Det er evaluators erfaring, at det ofte kan være svært at rekruttere deltagere til projekter, som er målrettet personer med problemer, da det kan virke stigmatiserende. Skilsmissegrupperne har været åbne overfor alle forældrepar, der er blevet skilt[1], men rekrutteringen har haft fokus på at identificere familier, hvor der var konflikter og børnene havde synlig nedsat trivsel. Det indsnævrer den "oplagte" målgruppe, og det gør det erfaringsmæssigt sværere for pædagoger at foreslå gruppen til forældre. Man kan derfor overveje at gøre et lignende tiltag til et mere universelt tilbud, hvor alle familier automatisk får en folder om tilbuddet i forbindelse med skilsmisse, uanset om der er mistanke om et højt konfliktniveau eller ej.

2.2 GRUPPELEDERNES MOTIVATION OG KOMPETENCER

Dette afsnit omhandler gruppeledernes motivation og kompetencer. Gruppelederne omfatter her alle dem, der oprindelig skulle have været gruppeledere. I praksis har de fleste ikke fungeret som gruppeledere, da der kun blev afholdt to forløb.

Vi har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt gruppelederne. 13 ud af 15 har besvaret skemaet, hvilket svarer til en svarprocent på 87 %. Besvarelserne vurderes derfor til at være dækkende for gruppelederne.

Vi kan se, at gruppelederne generelt har meget erfaring med at arbejde med målgruppen. De fleste (9 ud af 13) har mere end 20 års erfaring fra deres fagområde. Til gengæld er det kun tre af gruppelederne, der har stor erfaring med gruppeforløb, mens fire slet ikke har erfaring.

I opstartsfasen af projektet deltog gruppelederne og projektlederne på forskellig opkvalificering, herunder deltagelse i en konference på Center for Børneliv. I foråret var seks personer i Holland, hvor de fik to dages undervisning af Justine van Lawick, for at lære om modellen. I efteråret var 12-14 medarbejdere på et kursus med den Justine eller hendes kollega Erik i Danmark. De lavede blandt andet noget rollespil og gennemgik, hvad der skulle foregå på de forskellige undervisningsgange. Som

[1] Dog med visse undtagelser, der gør, at de ikke kan fungere i en gruppesammenhæng, fx ved aktivt misbrug

det ses på figuren nedenfor, svarer 9 ud af 12, at de er meget tilfredse med uddannelsen, mens de sidste tre svarer tilfreds. Det dækker desuden over en stor tilfredshed med underviseren, form, indhold og relevans.

Figur 2: Samlet set, hvor tilfreds er du med uddannelsen?

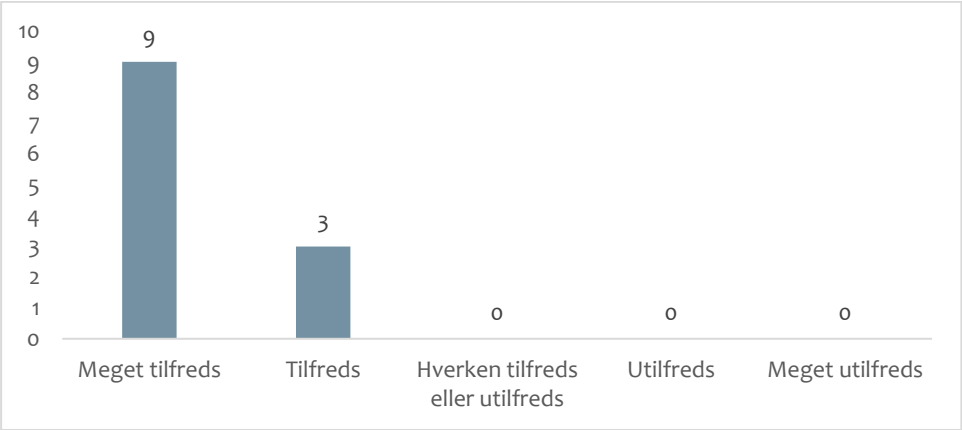

Gruppelederne var alle selv motiverede for at deltage i projektet. Deres svar på, hvad der motiverer dem, falder i to kategorier: behov og nytænkning. Den første gruppe motiveres af, at de ser, at børn i konfliktfyldte skilsmisser har det svært, og at de gerne vil hjælpe familierne, så børnene kan trives bedre. Den anden gruppe motiveres af, at der er tale om en anderledes tilgang, en ny aldersgruppe, eller at det er noget nyt at lave børne- og forældregrupper samtidig. De vil gerne være med til at udfordre sig selv og afprøve noget nyt.

Generelt følte gruppelederne sig godt klædt på til at gennemføre forløbene efter uddannelsen, som det ses af figur 3 nedenfor, hvor 11 ud af 13 erklærer sig meget enig eller enig. Når man dykker ned i tallene, er der dog fem personer, der giver udtryk for en vis usikkerhed i forhold til, hvordan de konkret skal tilrettelægge forløbet, og det peger særligt på, at gruppelederne ikke har et klart billede af, hvordan de skal tilrettelægge børneforløbene. I børneforløbene kunne man ikke bruge den hollandske model direkte, da målgruppen var noget ældre end i projektet i Ballerup Kommune.

Figur 3: Jeg føler mig tilstrækkelig klædt på til at gennemføre gruppeforløbene.

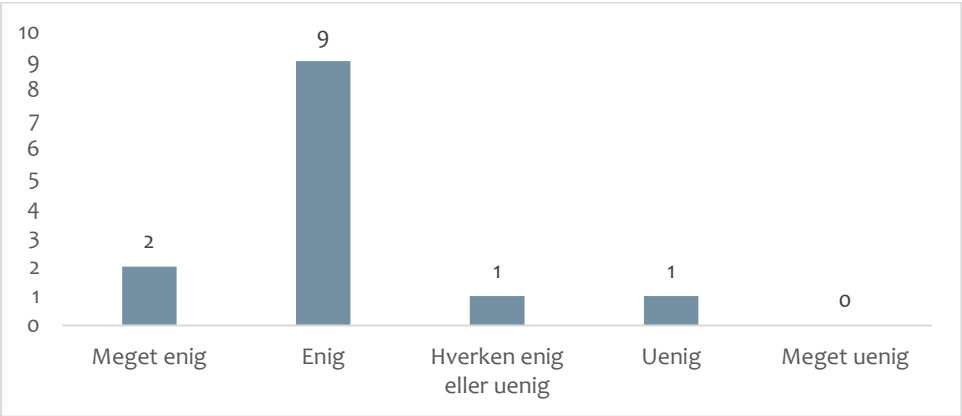

Projektlederne fortæller ligeledes, at uddannelsen er gået godt, og at gruppelederne er klar til at gennemføre forløbene.

> *Den gruppe der skulle starte op nu, de er SÅ klar. Det er nogle af dem der skulle køre højkonfliktgruppen og de er ret godt klædt på. Og jeg tror også de andre ville være klar, hvis der var en gruppe. Det minder mig om at det kommer til at gå ud over gejsten for de grupper, som ikke kommer i gang (Projektleder)*

Som citatet illustrerer, så var gruppelederne både fagligt klædt på og motiverede ved projektets opstart. Der var dog en bekymring om motivationen ville holde, hvis de ikke kom hurtigt i gang med at bruge deres nye kompetencer. Dette er en reel bekymring, som er værd at være opmærksom på i lignende projekter.

2.3 DE FYSISKE RAMMER FOR FORLØBET

Gruppeforløbene afholdes i Ballerup Familiehus. Her er forskellige lokaler, hvoraf de låner nogle af dem. Projektlederne fremhæver særligt vigtigheden af, at der er et fælles rum, hvor forældre og børn mødes i pausen. Her kan forældrene dele forældrerollen, og børnene kan se og mærke, at familien er fælles om noget.

De fysiske rammer for børnegrupperne er beskrevet i observationsnoterne nedenfor.

Observationsnoter: De fysiske rammer for børnegrupperne

Børnegruppen og de fælles pauser foregår i et stort, åbent fællesrum med køkken, stort spisebord og to sofaområder med puder og planter omkring. Rummet er indrettet som en dagligstue, hvilket skaber en hyggelig og hjemlig atmosfære. Der er plads til, at man kan slå et stort bordtennisbord ud i midten af rummet, som børnene kan spille på. I pausen sættes frugt, kiks, kaffe og vand frem til bordet, som børn og forældre kan tage af.

Det lader til, at børnene er trygge og godt tilpasse i lokalet – de hjælper til med at dække bord, sætter selv bordtennisbordet op, starter gemmeleg rundt i lokalet mm.

Forbi en gang er der en gymnastiksal, som børnegruppen benytter. Det er en klassisk skolegymnastiksal med ribber langs siden, torve, man kan svinge sig i, måtter og balancebom. Tilknyttet stedet er desuden en stor græsplæne, som også er til rådighed for børnegruppen. Her står en masse mål, som kan bruges til boldspil.

2.4 DELTAGERNE I GRUPPEFORLØBENE

Projekt- og gruppeledere beskriver, at skilsmissegrupperne i høj grad følger den hollandske model, som indsatsen er inspireret af. En central forskel fra den hollandske model er dog, at skilsmissegrupperne i Ballerup Familiehus har været målrettet skilsmissefamilier med børn i alderen 0-5 år, mens den hollandske model oprindeligt er rettet mod børn fra 4-18 år. På grund af den ændrede aldersgruppe har et par tilpasninger i forhold til den hollandske model været nødvendige. Først og fremmest har børnegrupperne været struktureret efter en mere legende tilgang, hvor flere af samtaleelementerne fra den hollandske model er undladt. Oplevelsen er, at børn under 7-8 år er for små til at få udbytte af samtalerne, mens dem fra skolealderen og op vurderes at få værdi af dem. Ligeledes er øvelsen, hvor forældrene fortæller børnene, hvad de har fået ud af forløbet fravalgt, da børnene blev vurderet for små hertil.

Det er svært entydigt at vurdere, hvorvidt den ændrede aldersgruppe har påvirket børnenes udbytte af forløbet. Dog forklarer en gruppeleder, at børnene sandsynligvis ville have fået mere ud af gruppeforløbet, havde de været i skolealderen:

Det er ikke sådan, at jeg ikke synes, at de har fået noget ud af det, men jeg tror, at havde vi skubbet aldersgrænsen op til skoleniveau, så tror jeg, at børnene havde fået mere ud af det. Så ville det have en større effekt (Gruppeleder)

Børnenes udbytte vil blive udfoldet i afsnit 3.3.

Ud over ovenstående afvigelse har en af forældregrupperne alene bestået af mødre frem for begge partnere, da eksmændene ikke har ønsket at deltage. Det har naturligt medført, at en del af den oprindelige metode er fraveget, når blot den ene part har deltaget i forløbet. Projekt- og gruppeledere beskriver, at en væsentlig del af indsatsens metode netop er at dele konfliktoplevelser med sin ekspartner og overfor denne erkende sine fejl, hvilket uden fædrenes deltagelse ikke har været muligt.

Det er nemmere at indrømme egne fejl, når ekskæresten ikke er der. Men igen er det en del af øvelsen og metoden at sige, at jeg har også taget fejl, når ekskæresten er der. En del af øvelsen er at dele konfliktoplevelser, da det gør det mere legitimt. Alle kommer med fejl i bagagen, og når der er en, de åbner op, så gør andre det også, også bliver det mere legitimt (Gruppeleder)

Konkret har det også haft den betydning, at en til to øvelser er fravalgt i mødregruppen, da de blev vurderet uegnede, når det kun var mødre, der deltog. En enkelt af mødrene i mødregruppen beskriver ligeledes, at hun havde håbet på, at hendes eksmand havde indvilget i at deltage, så også han havde lært at se konflikten fra børnenes synspunkt.

Jeg havde håbet på, at han gerne ville deltage, så kan selv kunne mærke, hvordan det var at være i børnehøjde, så han kunne se fra sine børns synspunkt, hvordan det havde været (Deltager i mødregruppen)

Generelt er opfattelsen blandt mødregruppen dog, at de mener, at gruppen har fungeret bedre, fordi deres eksmænd ikke har været til stede. Mødrene forklarer, at de har været mere åbne og ærlige i mødregruppen, end de ville have været, hvis deres eksmænd havde deltaget.

Med de forskellige mænd, der har været, hvis de havde været i vores gruppe, så er der ingen, der ville have været hudløst ærlige. Det er der ikke (Deltager i mødregruppen)

2.5 GRUPPESAMMENSÆTNING OG -DYNAMIK

Generelt vurderer både forældre og gruppeledere, at gruppesammensætningen og -dynamikken i de to gennemførte gruppeforløb har været givtig. Først og fremmest vurderer gruppelederne, at motivationen hos de deltagende forældre har været høj. Det understøttes af observationen af mødregruppen, hvor kvinderne aktivt delte deres erfaringer og nuværende situation med hinanden, spurgte hinanden til råds og ud deres egne erfaringer rådgav hinanden.

Evalueringen viser, at en væsentlig faktor for den givtige gruppedynamik har været, at forældrene har mødt andre, der befinder sig i en lignende situation som dem selv. Forældrene beskriver, at de ved at møde andre i en tilsvarende situation har fået en følelse af, at de ikke står alene. Samtidig forklarer mødrene i mødregruppen, at det har mindsket den skam, de har følt i forbindelse med skilsmissen.

Det ramte noget i mig selv at opleve, at andre har det på samme måde og stod i en situation, der ikke var normal. Der ligger meget skyld og skam i det, og man kan føle sig alene. Det at være sammen med andre i lignende situationer, gjorde at man ikke følte sig alene (Deltager i mødregruppen)

Det at blive introduceret for og konfronteret med andre i samme situation som en selv fremstår som en vigtig forudsætning for, at forældrene har haft mod på at åbne sig for hinanden og være ærlige omkring deres situation og de følelser, de har haft. Centralt heri er, at forældrene kan genkende sig selv i hinandens historier og erfaringer og derigennem relatere sig til hinanden.

Det er, at mange af vores baggrundshistorier fra skilsmissen er meget ens. Det er meget ens historier alle sammen. Der er ikke én, der sidder kun med en skilsmisse uden vold forud, ikke. Det er meget ens, så vores børn kan relatere til det, og vi kan relatere til det, så det synes jeg faktisk, at de har klaret rigtig fint. (Deltager i mødregruppen)

Enkelte forældre beskriver også, at det har været positivt at få input fra personer udefra, der ikke har en andel i deres konflikt:

Det har været godt at få input fra folk som ikke har "andel" i vores liv (Deltager i forældregruppen)

Endvidere er oplevelsen blandt gruppelederne, at forældrene har formået at skabe et rum, hvor de har kunne nuancere hinandens oplevelser og tanker om skilsmissen og deres ekspartner, hvilket vurderes centralt i et sådant forløb. Gruppelederne peger på, at det i høj grad skyldes, at deltagerne er på forskellige konfliktstadier, og at nogle er "længere fremme" i deres skilsmisse end andre.

Der er nogle, der længere fremme i deres skilsmisse end andre, eller nogle, der er længere ude af deres konflikt, og den variation i at alle ikke er samme sted skaber en nuance, som er rigtig brugbar. Også tror jeg også, at mennesker er rigtige gode – med mindre de er meget sårede – til at nuancere ting, når man hører det samme (Gruppeleder)

Betydningen af, at forældrene er på forskellige stadier i deres skilsmisse understøttes af observationen, der viste, at de mødre, som er længere ude af deres skilsmisse, rådgav de andre kvinder om, hvordan de var nået dertil. Variation i, hvor langt de deltagende forældre er i deres skilsmisse, er samtidig også med til at give håb hos de forældre, der endnu ikke kan se en udvej. Samlet fremstår variation i gruppesammensætningen således som et vigtigt opmærksomhedspunkt for implementering af lignende gruppeforløb.

I enkelte tilfælde nuancerede kvinderne også den forståelse af eksmanden, som de andre havde. Eksempelvis ved at bemærke: "Jeg har snakket med min eksmand om netop det, og han havde det rigtig svært ved det". Omvendt viste observationen også, at enkelte af mødrene i mødregruppen havde svært ved at nuancere deres syn på deres eksmand, hvorfor det som gruppeleder er et nødvendigt opmærksomhedspunkt at udfordre synet på eksmanden, når kun den ene part deltager i gruppen.

3. Virkninger af forløbene

I dette afsnit beskrives virkningen af forløbene, jf. forandringsteorien. I starten fremlægges deltagernes oplevelse af forløbene, og derefter hvad evalueringen viser om intermediære outcomes og end outcomes.

3.1 OPLEVELSE AF FORLØBET

Forældrenes FIT-målinger[2] efter hver kursusgang viser, at størstedelen generelt vurderer forløbet positivt. De oplever at blive hørt, forstået og respekteret, at have arbejdet med det, de gerne vil tale om, og at terapeuterne har passet til dem.

Forældre og gruppeledere beskriver, at der har hersket en åbenhed deltagerne imellem i de to skilsmissegrupper, og at denne åbenhed fremstår som en vigtig forudsætning for, at deltagerne får et udbytte af gruppen. Særligt udtalt har åbenheden været i mødregruppen, hvor kvinderne allerede fra første gruppegang, hvor de hver især fortalte deres skilsmissehistorier, har været åbne og hudløst ærlige overfor hinanden.

> *Åbenhed var der fra starten af, da vi havde fortalt vores historier. Jeg begyndte at græde allerede første dag, og jeg havde det kørende i flere dage efter. Der var så meget i deres historier, som jeg kunne genkende. Gangen efter fulgte vi så op på det (Deltager i mødregruppen)*

Som tidligere beskrevet og som citatet illustrerer, fremgår det, at åbenheden forældrene imellem i høj grad afhænger af, at de kan genkende og relatere sig til hinandens historier og erfaringer.

Gruppeledere beskriver, at åbenheden i gruppen, hvor både mødre og fædre har deltaget, snarere er kommet hen ad vejen.

> *Jeg synes, at de har været mere åbne her (mødregruppen), end de var i den første gruppe, og det skyldes nok, at ekskæresten ikke er der. I den første grupper, der følte jeg, at alle fik en åbenhed, måske ikke første gang, men hed ad vejen. Når ekskæresten ikke er der, så er der større rum (Gruppeleder)*

Uddybende beskriver gruppelederne, at det hænger sammen med, at man oftest vil have en tendens til at holde tilbage med at sige, hvor hårdt den anden har såret én, når ens ekspartner er til stede, samtidig med at det er nemmere at indrømme sine egne fejl, når ekskæresten ikke er til stede. Dette

[2] En måling der er lavet efter de fleste gruppesessioner for at følge med i, om deltagerne får det ud af sessionen, som de ønsker. FIT står for Feedback Informed Treatment. I denne indsats er kun den ene skala blevet anvendt, nemlig SRS (session rating scale)

genkendes af en af forældrene fra gruppen, der netop fortæller, at det har været grænseoverskridende at blotte sig selv overfor andre og særligt overfor sin ekskone.

Det er jo altid rimeligt grænseoverskridende at sidde foran andre og blotte sig selv på den måde, når det er meget privat. Men ligesom alt muligt andet, når man får rykket sine grænser, er det faktisk meget rart at få snakket og få hørt de andres historier. Men det er jo grænseoverskridende sådan noget. Og især overfor min ekskone (Deltager i forældregruppen)

Som citatet illustrerer, giver faren alligevel udtryk for, at det har været givtigt at få talt om skilsmissen og hørt de andres historier.

3.2 INTERMEDIÆRE OUTCOMES

De følgende afsnit beskriver forældrenes oplevede udbytte af skilsmissegrupperne. I tråd med evalueringens forandringsteori er fokus på, hvorvidt forældrene bliver bedre til at fokusere på barnet frem for egne konflikter, til at samarbejde og have tillid til hinanden, samt om de oplever et fald i deres stressniveau, en større tro på egne evner og et stigende velbefindende.

3.2.1 Større bevidsthed om børnene

Både gruppeledere og forældre påpeger, at indsatsens primære gevinst er, at forældrene på egen krop mærker, hvordan det er at være barn i en skilsmisse. Metoden tillader, at forældre "kommer i børnehøjde", og at de bliver bevidste om, hvordan deres adfærd i en konfliktfyldt skilsmisse påvirker deres børn. Alle informanter nævner, at særligt øvelsen, hvor forældrene skiftevis sidder på en lille stol i midten af to personer, der hen over hovedet på én enten råber af hinanden eller hvisker beskeder til hinanden, har været en øjenåbner. Ved at mærke hvordan det er at være at stå midt i en konflikt, er forældrene blevet bevidste om, hvordan deres konflikt har påvirket deres børn, og det har, ifølge dem selv, givet stof til eftertanke og anledning til ændret adfærd overfor deres børn.

"Det gav mig rigtig meget stof til eftertanke, fordi det har jeg gjort i et helt år med mine børn. Så det er jeg blevet meget mere bevidst om, så det har givet mig rigtig meget læring" (Deltager i mødregruppen)

Netop metodens evne til at få forældrene til at sætte sig i deres barn/børns sted vurderes som den absolutte fordel. I stedet for at blive fortalt, hvordan børn oplever en skilsmisse, og hvordan man skal føle i en bestemt situation, tillader metoden, at deltagerne mærker dette på egen krop, og det skaber – ifølge gruppeledere og forældre – incitament til forandring.

Nogle af øvelserne er meget relevante, og relevante på den måde, at man får ondt i maven, at man mærker, hvordan det er at være skilsmissebarn. Det kan være en gruppeøvelse, hvor man mærker, hvordan det er, at forældrene skændes eller hvisker beskeder til hinanden. Det er den øvelse, som alle siger, at de har fået mest ud af. Det tvinger dem til helt praktisk og følelsesmæssigt at sætte sig ind i sit barns sted. Det er kernen af metoden, og det gør den skide effektivt. Der er ikke nogen løftet pegefinger om, at sådan skal du føle. Man føler det selv. Det er det, der har været med til at skabe det perspektiv, der gør, at du forandrer noget (Gruppeleder)

3.2.2 Fokus på kommunikation og nedtrapning af konflikt

I forlængelse af forældrenes erkendelse af, hvordan deres børn oplever en konfliktfyldt skilsmisse, beskriver forældre og gruppeledere, at indsatsen bidrager til, at man bliver mere bevidste omkring sin kommunikation. Flere af forældrene beskriver, at de har fået et større fokus på, hvordan de kommunikerer overfor deres børn og med deres ekspartner, og hvilke konsekvenser deres kommunikation har og har haft.

Jeg har helt klart fået fokus på min kommunikation. Og hvordan det kan opleves at være barn mellem to forældre, der bare hamrer derudaf dialogmæssigt (Deltager i mødregruppen)

Jeg har fået viden med derfra i forhold til, hvis du gør sådan og sådan, så føles det sådan og sådan. Så det handler om at tage et valg om, at det skal være anderledes (Deltager i mødregruppen)

Jeg er begyndt at tænke meget over, hvordan jeg siger tingene. De ting, der er værd at tale om, er det, vi taler om (Deltager i forældregruppen)

Flere af forældrene er blevet opmærksomme på, hvordan deres adfærd og måde at kommunikerer på hidtil har bidraget til at opildne konflikter med deres ekspartner, og samtidig forklarer de, at de har fået redskaber til at undgå dette fremover.

Det lærte mig noget om, at jeg ikke komme til at gå ind i de der konflikter. Jeg har haft nogle snakke med min eks i telefon, hvor vi har provokeret hinanden. Det kommer ikke til at ske igen, jeg kommer til at sænke mit toneleje og lade være at gå ind i konflikten (Deltager i mødregruppen)

Som citaterne illustrerer, er en af gevinsterne ved kurset således, at forældrene i højere grad har fokus på at nedtrappe fremfor at optrappe konflikter, som de førhen havde tendens til.

3.2.3 Lavere konflikt- og stressniveau, men ikke umiddelbart et styrket samarbejde

I takt med, at forældrene er blevet bedre til at mindske – frem for at opildne – konfliktniveauet, oplever flere, at de er blevet mindre stresset og har fået en større ro i kroppen.

> *Jeg får mere ro på mig selv. Altså meget mere ro på mig selv, og jeg forstår, at den her konflikt, den gavner hverken mig eller mine børn (Deltager i mødregruppen)*

Andre påpeger, at de har fået en støtte tiltro til dem selv, og at de er blevet mere selvsikre i deres adfærd overfor deres børn. Dertil beskriver en af forældrene, at hun har lært at tilgive sig selv, og at tilgivelse ikke nødvendigvis handler om at tilgive den anden.

På trods af at flere forældrene er blevet bedre til at mindske konfliktniveauet, beskriver flere, at de endnu ikke fået et bedre samarbejde med deres ekspartner, men snarere en anden tilgang til samarbejdet. En enkelt forklarer, at hun undervejs i forløbet er nået til den erkendelse, at hun hverken kan eller kommer til at kunne kommunikere eller samarbejde med sin eksmand.

> *Jeg har valgt at acceptere, at sådan er vores samarbejde bare. Vi kan ikke kommunikere, og sådan er det bare. Der er ikke noget samarbejde. Og valgt at tilgive mig selv, og ham til dels, og acceptere at jeg gider ikke bruge kræfter på det mere. Det tror jeg ikke, at jeg var kommet så hurtigt igennem, hvis jeg ikke havde været i familiehuset, så tror jeg stadig, at jeg sad fast i al den vrede, man havde til hinanden (Deltager i mødregruppen)*

En forælder fra den første forældregruppe, hvor både mødre og fædre deltog, forklarer, at kommunikationsredskaberne hjalp et vis stykke tid, men at han oplever, at hans ekskone er faldet tilbage i de gamle mønstre, hvilket gør, at de ikke har virket i praksis.

> *Ja, kommunikationen har jeg prøvet, men igen synes jeg ikke, at det har virket, da man skal være to til det. Jeg synes ikke, at den har virket ligeså godt i praksis, fordi hun, altså moren, ikke har samarbejdet (Deltager i forældregruppen)*

Således peger forældrenes oplevelser på, at skilsmissegrupperne har bidraget til at mindske konfliktniveaet hos de deltagende forældre, men at det kræver en mere omfattende indsats at sikre et egentligt samarbejde.

3.3 END-OUTCOMES – BØRNENES TRIVSEL

Det endelige mål for indsatsen er, at børnenes trivsel skal øges. Logikken er, at når forældrenes samarbejde bliver bedre, så smitter det af på børnene. Derudover kan arbejdet i børnegrupperne have en selvstændig betydning i forhold til at give børnene større selvtillid og trivsel.

Det giver både logisk og psykologisk mening, at børnene får det bedre, når konflikterne mellem forældrene mindskes. Der er dog ikke noget i vores (sparsomme) data, der kan understøtte denne sammenhæng.

Børnegrupperne i sig selv ser derimod ud til at have en betydning for børnene. I gruppen har de arbejdet med at styrke børnene gennem forskellige øvelser og lege. Gruppelederen fortæller, at de har arbejdet skiftevis med low arousal og high arousal, for at rumme alle børn og arbejde med de forskellige aspekter af deres udfordringer. Han fortæller endvidere, at børnene ofte er urolige, og at de arbejder med at sætte ord på følelserne og styrke deres selvtillid. Mens vi observerer, laver de to øvelser: en der træner børnene i at være modige og give slip, og en der træner dem i at se hinanden og samarbejde.

Gruppelederen fortæller, at der i den første gruppe var nogle snakkesessioner, som især de 7-8-årige piger havde glæde af. Men i den sidste gruppe med 5-6-årige, har det ikke kunne lade sig gøre. De har dog skulle tegne og fortælle om sig selv til forsamtalen, og nogle af de tegninger og tanker har de derefter delt i gruppen. Det har været med til at give noget åbenhed fra starten og en fællesskabsfølelse børnene imellem. Det var markant at se, at de fire børn havde et tæt fællesskab. De kendte tydeligvis hinanden godt, selvom de ikke havde kendt hinanden før gruppen startede. Netop følelsen af at være fælles om noget og ikke stå alene med at være skilsmissebarn, er noget af det, som flere forældre tilskriver en positiv betydning for børnene:

Observation: Fællesskab i børnegruppen

Da det er slut, går vi ind. Mødrene er ikke kommet endnu. Børnene er igen gået i forvejen og er i gang med (på eget initiativ) at starte en gemmeleg. De står og "trækker fod" om hvem der skal lede, da vi kommer ind. Det bliver den yngste pige, men en anden melder sig hurtigt, formentlig fordi han ved, at hun nemt bliver ked af det. De leger gemmeleg indtil mødrene kommer ind.

Det har givet ham en følelse af ikke at være alene. Jeg synes det er rart, at han har mødt nogle andre, hvis mor og far ikke er kærester mere. (deltager i forældregruppe)

Både forældre, gruppeleder og projektleder fortæller, at børnegrupperne har haft den særlige betydning, at de har været med til at fastholde forældrene i at deltage på de forskellige sessioner. Børnene har nemlig været meget glade for at komme og har glædet sig hver gang. Det betyder, at forældrene har været nødt til at prioritere at komme.

Flere forældre fortæller, at deres børn er blevet mere åbne. Den ene fortæller om, hvordan de bedre kan tale om følelser i hjemmet, og hvordan hendes søn er blevet bedre til at sætte ord på sine tanker.

De bruger også superheltetemaet som ramme i deres samtaler og har dermed kunne bruge tilgangen fra børnegruppen meget direkte. En anden fortæller, at hendes søn er blevet mere åben overfor fremmede, hvilket hun tilskriver, at han føler sig mindre alene.

Dette afsnit kan passende slutte med et citat fra et af børnene, som har deltaget. Han fortæller her, hvordan gruppen har hjulpet ham:

Jeg kunne godt lide at min mor og far var sammen, fordi da de var sammen, så var jeg meget glad. Og så blev jeg ked af det, da de blev skilt. Og så kom vi i familiegruppen, så blev jeg gladere. Da hjalp de mig med at gøre, så jeg ikke havde det sådan meget slemt. (Deltager i børnegruppen)

OXFORD RESEARCH

DANMARK
Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
Danmark
Tel: (+45) 3369 1369
office@oxfordresearch.dk

NORGE
Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norge
Tel: (+47) 4000 5793
post@oxford.no

SVERIGE
Oxford Research AB
Norrlandsgatan 11
103 93 Stockholm
Sverige
Tel: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

FINLAND
Oxford Research Oy
Fredrikinkatu 61a
00100 Helsinki
Finnland
www.oxfordresearch.fi
office@oxfordresearch.fi

BRUXELLES
Oxford Research
C/o ENSR
5. Rue Archiméde
Box 4, 1000 Brussels
www.oxfordresearch.eu
office@oxfordresearch.eu

LATVIJA
Baltijas Konsultācijas, SIA
Vīlandes iela 6-1
LV-1010, Rīga, Latvija
Tel.: (+371) 67338804
info@balticconsulting.com
www.balticconsulting.com